

Vergaderjaar 2018–2019

35 095 XVII

**Wijziging van de begrotingsstaat van
Buitenlandse Handel en
Ontwikkelingssamenwerking (XVII) voor het jaar
2018 (wijziging samenhangende met de
Najaarsnota)**

Nr. 2

MEMORIE VAN TOELICHTING

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET WETSVOORSTEL

Wetsartikelen 1 tot en met 3

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 1, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001 elk afzonderlijk bij de wet vastgesteld en derhalve ook gewijzigd. Het onderhavige wetsvoorstel strekt ertoe om voor het jaar 2018 wijzigingen aan te brengen in:

de departementale begrotingsstaat voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII);

De in de begrotingsstaat opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zgn. begrotingstoelichting).

De Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking,
S.A.M. Kaag

B. BEGROTINGSTOELICHTING

1. Voorstel van wet

Door middel van het onderhavige wetsvoorstel wordt voorgesteld de uitgaven van de begroting 2018 van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII) te verhogen met EUR 8,3 miljoen en de ontvangsten te verhogen met EUR 3,5 miljoen.

2. Leeswijzer

In de toelichting worden de belangrijkste mutaties op de begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking toegelicht. Ten slotte volgt per artikel de nieuwe stand en een toelichting op de opmerkelijke verschillen.

Per artikel is een tabel opgenomen met de mutaties. De toelichting per beleidsartikel heeft betrekking op de kolom mutaties suppletoire begroting.

Conform de regeling Rijksbegrotingsvoorschriften en de Comptabiliteitswet dienen de opmerkelijke verschillen tussen de oorspronkelijke en huidige raming te worden toegelicht. Ook is omschreven welke ondergrens gehanteerd moet worden, waarboven een uitgavenmutatie moet worden toegelicht. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen beleidsmatige en technische mutaties. Op verplichtingenniveau worden mutaties groter dan 10% ten opzichte van de vorige stand, op artikelniveau toegelicht.

De budgetten zijn op het niveau van artikelonderdeel verdeeld over een aantal financiële instrumenten. Bij de uitvoering van BHOS-beleid wordt het meest effectieve instrument of uitvoerende organisatie geselecteerd. De keuze van het instrument is niet vooraf bekend en is daarom bij het opstellen van de begroting niet altijd goed te bepalen. Dit verklaart waarom de budgetten op instrumentniveau in deze suppletoire begroting veelvuldig wijzigen.

3. Overzicht belangrijkste mutaties 2018

Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII):

Het voorstel is om de uitgaven voor 2018 per saldo te verhogen met EUR 8,3 miljoen.

Hieronder vindt u een overzicht van de meest in het oog springende wijzigingen in de uitgaven ten opzichte van de eerste suppletoire begroting 2018 van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII):

Artikel		Mutatie
1.2	Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid	- 10,4
1.3	Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	30
1.4	<i>Dutch Good Growth Fund</i>	- 22,7
2.1	Toename van voedselzekerheid	- 13
2.2	Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	10
2.3	Natuurlijke hulpbronnen, klimaat	9,6

Artikel		Mutatie
3.4	Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek	20,5
4.1	Humanitaire hulp	14,1
4.3	Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw etc.	57,5
5.4	Nog te verdelen i.v.m. wijzigingen BNI en/of toerekeningen	- 111,5

Toelichting

Artikel 1

De daling van de uitgaven op artikel 1.2 «Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid» komt met name door vertraging bij de uitvoering van het DGGF, de publiek-private Werkplaats en het forum voor afstemming van de export-, investerings- en innovatiebevorderende activiteiten van de overheid en het bedrijfsleven.

De toename van de uitgaven binnen het artikel 1.3 «Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden» wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door een voorspoedige ontwikkeling van programma's op het gebied van infrastructuur-, en financiële sector ontwikkeling zoals *Massif (Micro and Small Enterprise Fund)*, het *One Acre Fund* en de *Private Infrastructure Development Group*.

Het budget voor artikel 1.4 *Dutch Good Growth (DGGF) Fund* daalt omdat de uitgaven voor het DGGF nog niet op het verwachte niveau zijn.

Artikel 2

De daling van het budget op 2.1 «Voedselzekerheid» wordt veroorzaakt door achterblijvende bestedingen in de partnerlanden en door vertraging bij de opstart van het nieuwe NUFFIC-onderwijsprogramma, *Orange Knowledge Programme (OKP)*.

De toename van het budget op 2.2 «Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanities» is veroorzaakt door een extra bijdrage aan het *Towards Universal Access to Sanitation, Water en Hygiene programma in West en Centraal Afrika*, om de resultaten van de eerste fase van het programma te consolideren.

De toename van het budget op 2.3 is veroorzaakt door een extra bijdrage aan het *Least developed countries Fund (LDCF)* van de *Global Environment Facility (GEF)* omdat de nieuwe strategie van LDCF goede aansluiting biedt met de BHOS beleidsprioriteiten.

Artikel 3

De verhoging toename van het budget op 3.4 «Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek» wordt onder andere veroorzaakt door een extra bijdrage aan het *Global Partnership for Education (GPE)* als gevolg van de motie Bouali (Kamerstuk 34 952, nr. 2) over een «significante bijdrage aan het GPE».

Artikel 4

Het budget voor 4.1 «Humanitaire hulp» wordt met EUR 14,1 miljoen verhoogd voor bijdragen aan UNHCR, UNRWA, WFP, ICRC en humanitaire hulp in Jemen en Zuid Soedan en het UNICEF-programma *Education cannot wait*.

Het budget voor 4.3 «Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw etc.» wordt met EUR 57,5 miljoen verhoogd. Dit betreft met name de verhoging van de BHOS-begroting met EUR 50 miljoen voor de Nederlandse bijdrage aan de *EU Facility for Refugees in Turkey II* (FRIT II).

Artikel 5

Het budget voor 5.4 «nog te verdelen» wordt met EUR 111,5 miljoen verlaagd. Deze mutatie is onder andere veroorzaakt door een hogere asieltorekening voor 2018, een neerwaartse bijstelling van het ODA-budget als gevolg van de verwachte ontwikkeling van het BNI (Macro Economische Verkenning (MEV) en overheveling van budget naar andere artikelen ter financiering van ophogingen aldaar.

4. Toelichting per beleidsartikel

Beleidsartikel 1

Beleidsartikel 1 Duurzame handel en investeringen Bedragen in EUR 1.000	Stand ontwerpbe- groting	Stand 1° supplettoire begroting	Mutaties 2° supplettoire begroting (3)		Stand 2° supplettoire begroting
			Mutaties Miljoe- nnota	Overige mutaties 2° supplettoire	
	2018	2018	2018	2018	2018
	(1)	(2)			(4)=(2+3)
Verplichtingen	354.944	451.151	250	346.727	798.128
waarvan garantieverplichtingen	70.000	70.000		0	70.000
Uitgaven:					
Programma-uitgaven totaal	508.830	543.901	250	- 5.946	538.205
waarvan juridisch verplicht		86%			100%
1.1 Versterkt internationaal handelssysteem, met aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen	19.113	34.773	250	- 2.915	32.108
Subsidies					
Beleidsondersteuning, evaluaties en onderzoek	1.500	3.773	50	0	3.823
Maatschappelijk verantwoord ondernemen	9.758	23.145	0	- 2.945	20.200
Opdrachten					
Beleidsondersteuning internationaal economisch beleid (non-ODA)	2.185	2.185	0	30	2.215
Bijdrage (inter)nationale organisaties					
Contributies internationaal ondernemen (non-ODA)	5.670	5.670	200	0	5.870
1.2 Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid	84.031	97.015	0	- 10.408	86.607
Subsidies					
Starters International Business (SIB)/ Programma Strategische Beurzen (non-ODA)	5.800	4.000	0	0	4.000
Partners for International Business (PIB) (non-ODA)	5.705	3.905	0	0	3.905
Demonstratieprojecten, haalbaarheidsstudies en investeringsstudies (DHI) (non-ODA)	3.500	2.800	1.133	0	3.933

Beleidsartikel 1 Duurzame handel en investeringen Bedragen in EUR 1.000	Stand ontwerpbe- grotting	Stand 1 ^e suppletioire begrotting	Mutaties 2 ^e suppletioire begrotting (3)		Stand 2 ^e suppletioire begrotting
			Mutaties Miljoe- nennota	Overige mutaties 2 ^e suppletioire	
	2018	2018	2018	2018	2018
	(1)	(2)			(4)=(2+3)
Dutch Trade and Investment Fund (non-ODA)	19.771	19.771	0	- 7.771	12.000
Versterking concurrentiepositie Nederland	9.195	10.295	0	- 7.307	2.988
Versterking economische functie	527	527	0	43	570
Aanvullende opdrachten	2.400	2.400	0	0	2.400
Overig (non-ODA)	1.000	1.886	0	3.878	5.764
Invest NL	0	7.000	0	0	7.000
<i>Leningen</i>					
Overig	1.133	1.133	- 1.133	0	0
<i>Opdrachten</i>					
Invest NL	0	1.700	0	249	1.949
Wereldtentoonstelling Dubai	1.000	298	0	0	298
GES	0	0	0	500	500
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>					
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (non-ODA)	28.600	35.900	0	0	35.900
Versterking economische functie (NBSO's via RVO) (non-ODA)	5.400	5.400	0	0	5.400
1.3 Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden	292.186	339.463	0	30.027	369.490
<i>Subsidies</i>					
Marktontwikkeling in het kader van private sector development	45.696	49.473	0	- 450	49.023
Wet en regelgeving	5.000	5.000	0	3.000	8.000
Financiële sectorontwikkeling	15.000	19.500	0	30.500	50.000
Versterking privaat ondernemerschap	53.000	53.000	0	0	53.000
Infrastructuurontwikkeling	90.050	92.831	0	17.819	110.650
Samenwerking bedrijfsleven en PPP's	8.500	8.500	0	- 6.500	2.000
Versterking privaat ondernemerschap (non-ODA)	1.700	1.700	0	300	2.000
Technische assistentie DGGF	7.700	7.700	0	0	7.700
<i>Bijdragen aan agentschappen</i>					
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	36.000	36.000	0	0	36.000
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					
International Labour Organization	5.700	5.700	0	- 750	4.950
Partnershipprogramma ILO	5.500	5.500	0	0	5.500
Landenprogramma's ondernemingsklimaat	16.840	18.059	0	8	18.067
Bedrijfsmatige technische bijstand	1.500	1.500	0	- 900	600
(jeugd)Werkgelegenheid	0	30.000	0	- 13.000	17.000
Innovatie	0	5.000	0	0	5.000
1.4 Dutch Good Growth Fund: intensivering van ontwikkelingsrelevante investeringen in en handel met ontwikkelingslanden door het Nederlandse en het lokale bedrijfsleven, met de focus op het MKB en bij uitzondering en onder condities grootbedrijf	113.500	72.650	0	- 22.650	50.000
<i>Subsidies</i>					
programma's Dutch Good Growth Fund	31.246	20.000	0	- 6.235	13.765
<i>Leningen</i>					
programma's Dutch Good Growth Fund	61.944	39.650	0	- 12.362	27.288
<i>Garanties</i>					
programma's Dutch Good Growth Fund	20.310	13.000	0	- 4.053	8.947
Ontvangsten	4.119	6.619	0	0	6.619

Beleidsartikel 1 Duurzame handel en investeringen Bedragen in EUR 1.000		Stand ontwerpbe- groting	Stand 1 ^e suppletoire begroting	Mutaties 2 ^e suppletoire begroting (3)		Stand 2 ^e suppletoire begroting
				Mutaties Miljoe- nennota	Overige mutaties 2 ^e suppletoire	
		2018	2018	2018	2018	2018
		(1)	(2)			(4)=(2+3)
1.10	Ontvangsten duurzame economische ontwikkeling, handel en investeringen	3.619	3.619	0	0	3.619
1.40	Ontvangsten DGGF	500	3.000	0	0	3.000

Verplichtingen

Het verplichtingenbudget voor het gehele artikel stijgt met EUR 346,7 miljoen, met name op artikelonderdeel 1.3 «Versterkte private sector en investeringsklimaat in ontwikkelingslanden». Er is een stelselwijziging doorgevoerd in de manier waarop opdrachten aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) worden opgenomen in de administratie. Met ingang van 2018 zijn alleen de door RVO juridisch aangegane verplichtingen aan derden opgenomen in plaats van een verplichting voor de opdracht van het ministerie aan RVO. Dit heeft geleid tot een verlaging van het verplichtingenbudget in 2017 en een verhoging in 2018.

Uitgaven

Het budget voor 1.2 «Versterkte Nederlandse Handels- en Investeringspositie en economische naamsbekendheid» daalt met EUR 10,4 miljoen. Dit is veroorzaakt doordat een transactie voor *het Dutch Trade and Investment Fund* (DTIF) niet kon doorgaan. Ook werd minder uitgegeven voor versterking concurrentiepositie Nederland. Dit wordt veroorzaakt door vertraging in de financiering van de publiek-private Werkplaats, het forum voor afstemming van de export-, investerings- en innovatiebevorderende activiteiten van de overheid en het bedrijfsleven.

Het budget voor 1.3 «Versterkte private sector en een verbeterd investeringsklimaat in ontwikkelingslanden» stijgt met EUR 30 miljoen voor extra bijdragen voor financiële sector ontwikkeling en infrastructuur zoals *Massif (Micro and Small Enterprise Fund)*, het *One Acre Fund* en de *Private Infrastructure Development Group* vanwege een voorspoedige ontwikkeling van deze programma's.

Het budget voor 1.4 «*Dutch Good Growth Fund*» (DGGF) daalt met EUR 22,7 miljoen. De bestedingen van het DGGF zijn nog niet op het verwachte niveau. Voor de zomer is het meerjarige kasritme voor het DGGF aangepast aan de ervaringen van afgelopen jaren, en zijn daarnaast de voorwaarden voor het fonds meer toegesneden op financieringsbehoeften. De verwachting is dat de aanpassingen op termijn zullen leiden tot hogere uitputting.

Beleidsartikel 2

Beleidsartikel 2 Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water Bedragen in EUR 1.000		Stand ontwerpbe- grotting	Stand 1 ^e supplettoire begrotting	Mutaties 2 ^e supplettoire begrotting (3)		Stand 2 ^e supplettoire begrotting
				Mutaties Miljoe- nennota	Overige mutaties 2 ^e supplettoire	
		2018	2018	2018	2018	2018
		(1)	(2)			(4)=(2+3)
Verplichtingen		475.744	635.194	50	154.236	789.480
Uitgaven:						
Programma-uitgaven totaal		666.496	707.556	50	6.524	714.130
waarvan juridisch verplicht			92%			100%
2.1	Toename van voedselzekerheid	337.295	337.295	0	- 13.000	324.295
	<i>Subsidies</i>					
	Bevorderen inclusieve en duurzame groei in de agrarische sector	57.745	56.745	- 30.000	0	26.745
	Kenniss en capaciteitsopbouw ten behoeve van voedselzekerheid	53.800	52.800	- 19.000	- 12.750	21.050
	Landenprogramma's voedselzekerheid	0	0	45.000	0	45.000
	<i>Bijdrage aan agentschappen</i>					
	realiseren ecologische houdbare voedselsystemen	30.000	28.700	- 18.700	- 3.500	6.500
	Kenniss en capaciteitsopbouw t.b.v. voedselzekerheid	0	0	4.000	0	4.000
	Landenprogramma's voedselzekerheid	173.750	178.050	- 173.050	0	5.000
	<i>Bijdragen (inter) nationale organisaties</i>					
	Kenniss en capaciteitsopbouw t.b.v. voedselzekerheid	0	0	15.000	0	15.000
	realiseren ecologische houdbare voedselsystemen	0	0	18.700	0	18.700
	Bevorderen inclusieve en duurzame groei in de agrarische sector	0	0	30.000	0	30.000
	Landenprogramma's voedselzekerheid	0	0	128.050	- 12.397	115.653
	Uitbannen huidige honger en voeding	22.000	21.000	0	15.647	36.647
2.2	Verbeterd waterbeheer, drinkwater en sanitatie	199.283	199.283	0	10.000	209.283
	<i>Subsidies</i>					
	Integraal waterbeheer	46.535	42.894	- 17.000	3.730	29.624
	Drinkwater en sanitatie	47.535	43.295	- 20.000	2.040	25.335
	(Landenprogramma's) integraal waterbeheer	0	0	9.000	0	9.000
	(Landenprogramma's) drinkwater en sanitatie	0	0	15.000	0	15.000
	<i>Opdrachten</i>					
	Integraal waterbeheer	0	0	5.000	0	5.000
	(Landenprogramma's) integraal waterbeheer	0	0	20.000	0	20.000
	(Landenprogramma's) drinkwater en sanitatie	0	0	5.000	0	5.000
	<i>Bijdragen (inter) nationale organisaties</i>					
	Integraal waterbeheer	0	0	12.000	3.000	15.000
	Drinkwater en sanitatie	0	0	20.000	14.960	34.960
	Landenprogramma's integraal waterbeheer	60.988	64.019	- 29.000	- 8.474	26.545
	Landenprogramma's drinkwater en sanitatie	44.225	49.075	- 20.000	- 5.256	23.819
2.3	Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen, tegengaan van klimaatverandering en vergrote weerbaarheid van de bevolking tegen onafwendbare klimaatverandering	129.918	170.978	50	9.524	180.552
	<i>Subsidies</i>					
	Hernieuwbare energie	34.000	34.000	- 20.000	- 2.106	11.894
	Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen en klimaat algemeen	49.729	49.729	- 9.000	- 15.929	24.800
	Nationaal Klimaatfonds	0	40.000	0	0	40.000
	<i>Bijdragen (inter) nationale organisaties</i>					
	Hernieuwbare energie	0	0	20.000	0	20.000

Beleidsartikel 2 Duurzame ontwikkeling, voedselzekerheid en water Bedragen in EUR 1.000	Stand	Stand 1 ^e	Mutaties 2 ^e suppletoire		Stand 2 ^e
	ontwerpbe-	suppletoire	begroting (3)		suppletoire
	grotting	begroting	Mutaties Miljoe- nennota	Overige mutaties 2 ^e suppletoire	begroting
	2018	2018	2018	2018	2018
	(1)	(2)			(4)=(2+3)
Duurzaam gebruik natuurlijke hulpbronnen en klimaat algemeen	0	0	9.000	9.200	18.200
Klimaat: algemene vrijwillige en verplichte bijdragen	14.840	14.840	0	860	15.700
GEF	20.750	20.750	0	16.835	37.585
UNEP	7.142	7.142	0	0	7.142
Landenprogramma's klimaatbeleid	1.300	2.360	0	545	2.905
Centrale klimaat programma's (non-ODA)	1.800	1.800	50	153	2.003
Contributie IZA/IZT	357	357	0	- 34	323

Verplichtingen

Het verplichtingenbudget voor het artikel stijgt met EUR 154,2 miljoen, vooral op artikelonderdeel «Duurzame hulpbronnen, klimaat». Dit budget is verhoogd voor het aangaan van verplichtingen op het gebied van hernieuwbare energie, natuurlijke hulpbronnen (Initiatief Duurzame Handel) en voor de bijdrage aan de *Global Environment Facility* (GEF).

Uitgaven

Het budget voor 2.1 «Toename van voedselzekerheid» daalt met EUR 13 miljoen. Dit wordt veroorzaakt door lager dan verwachte bestedingen in Ghana, Benin en Ethiopië. In Ghana hebben de activiteiten van Solidaridad West Afrika minder budget nodig dan verwacht. In Benin is een wegenprogramma en de opstart van een voedingsprogramma vertraagd. In Ethiopië presteert het *Agricultural Growth Programme* minder dan verwacht.

Ook geeft NUFFIC minder dan verwacht uit aan beurzen op het gebied van voedselzekerheid omdat het nieuwe beurzenprogramma, het «*Orange Knowledge Programme*» van NUFFIC, opstartproblemen ervaart.

Het budget voor 2.2 «Integraal waterbeheer en Water en Sanitatie» wordt verhoogd met EUR 10 miljoen voor een extra bijdrage aan het lopende programma *Towards Universal Access to Sanitation, Water en Hygiene programma in West en Centraal Afrika* om de activiteiten in Benin, de Centraal Afrikaanse Republiek, Ghana en Mauritanië nog een jaar te kunnen voortzetten. Op dit moment wordt een tweede fase van het programma voorbereid dat zich meer zal richten op de nieuwe focusregio's. Met deze extra bijdrage voor een periode van een jaar kunnen de gerealiseerde voorzieningen in de vier landen worden verduurzaamd.

Het budget voor 2.3 «Duurzame hulpbronnen, klimaat» wordt verhoogd met EUR 9,5 miljoen onder andere voor het *Least developed countries Fund* (LDCF) van de *Global Environment Facility* (GEF). Dit fonds past met de recent versterkte focus op conflict, kwetsbaarheid en milieudegradatie goed bij de beleidsprioriteiten zoals uitgewerkt in de beleidsnota «Investeren in Perspectief».

Beleidsartikel 3

Beleidsartikel 3 Sociale vooruitgang Bedragen in EUR 1.000	Stand ontwerpbe- groting	Stand 1 ^e suppletioire begroting	Mutaties 2 ^e suppletioire begroting (3)		Stand 2 ^e suppletioire begroting
			Mutaties Miljoe- nennota	Overige mutaties 2 ^e suppletioire	
	2018	2018	2018	2018	2018
	(1)	(2)			(4)=(2+3)
Verplichtingen	424.577	536.627	0	- 33.741	502.886
Uitgaven:					
Programma-uitgaven totaal waarvan juridisch verplicht	724.927	786.327 89%	0	28.209	814.536 100%
3.1 Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten voor iedereen en een halt aan de verspreiding van HIV/aids	417.784	444.684	0	- 360	444.324
<i>Subsidies</i>					
Landenprogramma's SRGR & hiv/aids			12.000		12.000
Centrale programma's SRGR & hiv/aids	175.392	174.617	- 35.000	- 2.200	137.417
<i>Opdrachten</i>					
Landenprogramma's SRGR & hiv/aids	0	0	8.000	0	8.000
Centrale programma's SRGR & hiv/aids	0	0	20.000	0	20.000
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					
Unicef	11.000	10.000	0	- 5.000	5.000
UNAIDS	20.000	20.000	0	0	20.000
Global Fund to Fight Aids, Malaria and Tuberculosis	52.000	55.300	0	0	55.300
UNFPA	60.000	60.000	0	- 2.000	58.000
WHO-PAHO	6.713	6.713	0	0	6.713
Partnershipprogramma WHO	10.216	10.216	0	1.040	11.256
Landenprogramma's SRGR & hiv/aids	82.463	97.838	- 20.000	- 700	77.138
Vrouwenrechten en keuzevrijheid.	0	10.000	0	8.500	18.500
Centrale programma's SRGR & hiv/aids	0	0	15.000	0	15.000
3.2 Gelijke rechten en kansen voor vrouwen	52.539	52.539	0	1.060	53.599
<i>Subsidies</i>					
Vrouwenrechten en gendergelijkheid	42.239	41.939	- 4.500	- 7.602	29.837
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					
UNWOMEN	6.000	6.000	0	2.000	8.000
Landenprogramma's gelijke rechten en kansen voor vrouwen	4.300	4.600	0	6.662	11.262
Vrouwenrechten en gendergelijkheid			4.500		4.500
3.3 Versterkt maatschappelijk middenveld	219.304	219.304	0	7.009	226.313
<i>Subsidies</i>					
Strategische partnerschappen	217.604	217.604	- 10.000	7.409	215.013
Twinningfaciliteit Suriname	1.700	1.700	0	- 400	1.300
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					
Strategische partnerschappen	0	0	10.000	0	10.000
3.4 Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek	35.300	69.800	0	20.500	90.300
<i>Subsidies</i>					
Onderzoekprogramma's	3.000	3.000	0	0	3.000
Internationale hoger onderwijsprogramma's	32.300	39.800	0	- 2.500	37.300
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					
Onderwijs met perspectief	0	27.000	0	23.000	50.000

Verplichtingen

Geen toelichting

Uitgaven

Het budget voor 3.3 «Versterkt maatschappelijk middenveld» neemt toe met EUR 7,4 miljoen, onder andere veroorzaakt door een verhoging van het budget voor het strategisch partnerschap met het Rode Kruis. Na aanvankelijke opstartproblemen wordt de vertraging nu ingelopen.

Het budget voor 3.4 «Toename van het aantal goed opgeleide professionals, versterking van hoger- en beroepsonderwijsinstellingen en het bevorderen van beleidsrelevant onderzoek» stijgt per saldo met EUR 20,5 miljoen. Dit is met name veroorzaakt door een verhoging van de bijdrage aan het *Global Partnership for Education* (GPE) met EUR 25 miljoen, in lijn met de motie Bouali (Kamerstuk 34 952, nr. 2) over een «significante bijdrage aan het GPE». Ook wordt een bedrag van EUR 3 miljoen overgeheveld naar artikel 4.1. voor het programma *Education cannot wait*.

Beleidsartikel 4

Beleidsartikel 4 Vrede en veiligheid voor ontwikkeling Bedragen in EUR 1.000	Stand ontwerpbe- grotting	Stand 1° suppletioire begroting	Mutaties 2° suppletioire begroting (3)		Stand 2° suppletioire begroting
			Mutaties Miljoe- nennota	Overige mutaties 2° suppletioire	
	2018	2018	2018	2018	2018
	(1)	(2)			(4)=(2+3)
Verplichtingen	615.301	795.738	50.000	131.907	977.645
Uitgaven:					
Programma-uitgaven totaal waarvan juridisch verplicht	586.979	744.979 54%	50.000	21.573	816.552 100%
4.1 Humanitaire hulp	345.191	362.191	0	14.100	376.291
Subsidies					
Noodhulpprogramma's	0	0	25.000	0	25.000
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					
UNHCR	33.000	33.000	0	7.000	40.000
Wereldvoedselprogramma	36.000	28.000	0	0	28.000
UNRWA	13.000	13.000	0	6.000	19.000
Noodhulpprogramma's	262.000	284.000	- 25.000	1.000	260.000
Noodhulpprogramma's non-ODA	1.191	1.191	0	100	1.291
Onderwijs	0	3.000	0	0	3.000
4.3 Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw, vredesopbouw, versterkte legitimiteit van democratische structuren en tegengaan van corruptie	241.788	374.788	50.000	7.473	432.261
Subsidies					
Legitieme en capabele overheid	0	0	13.500	0	13.500
Inclusieve politieke processen: vredesdialogo en conflictpreventie	0	0	11.000	0	11.000
Vredesdividend: werkgelegenheid en basisvoorzieningen	0	0	25.000	0	25.000
functionerende rechtsorde	0	0	18.000	0	18.000
Opvang in de regio	0	0	47.000	0	47.000

Beleidsartikel 4 Vrede en veiligheid voor ontwikkeling Bedragen in EUR 1.000	Stand ontwerpbe- groting	Stand 1 ^e supplettoire begroting	Mutaties 2 ^e supplettoire begroting (3)		Stand 2 ^e supplettoire begroting
			Mutaties Miljoe- nennota	Overige mutaties 2 ^e supplettoire	
	2018	2018	2018	2018	2018
	(1)	(2)			(4)=(2+3)
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					
Legitieme en capabele overheid	22.350	22.350	- 13.500	47	8.897
landenprogramma's legitieme en capabele overheid	1.500	500	0	- 174	326
Landenprogramma's functionerende rechtsorde	75.576	94.076	0	- 2.400	91.676
Landenprogramma's inclusieve en politieke processen; vredesdialogoog en conflictpreventie	2.500	2.500	0	0	2.500
Inclusieve politieke processen: vredesdialogoog en conflictpreventie	23.862	25.862	- 11.000	0	14.862
Vredesdividend: werkgelegenheid en basisvoorzieningen	56.000	36.500	- 25.000	0	11.500
functionerende rechtsorde	10.000	50.000	- 18.000	0	32.000
Opvang in de regio	50.000	143.000	3.000	10.000	156.000
4.4 Noodhulpfonds	0	8.000	0	0	8.000
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					
Noodhulpfonds	0	8.000	0	0	8.000

Verplichtingen

Het verplichtingenbudget wordt verhoogd met EUR 131,9 miljoen onder andere voor het aangaan van verplichtingen voor de Nederlandse bijdrage aan de *EU Facility for Refugees in Turkey II* (FRIT-II); het programma op het gebied van ontwikkelingssamenwerking in Somalië; de extra inzet in Afghanistan (conform Kamerbrief over Nederlandse inzet in Afghanistan 2018–2021 van 15 juni 2018, kenmerk 2018Z11519/2018D38074); en de samenwerking met strategische partners (*International Alert* en *Interpeace*)

Uitgaven

Het budget voor 4.1 «Humanitaire hulp» wordt met EUR 14,1 miljoen verhoogd voor bijdragen aan onder andere UNHCR, UNRWA, WFP, ICRC en humanitaire hulp in Jemen en Zuid Soedan. Ook wordt EUR 3 miljoen overgeheveld vanuit artikel 3.3 voor het UNICEF-programma *Education cannot wait*.

Het budget voor 4.3 «Rechtstaatontwikkeling, wederopbouw» wordt per saldo met EUR 57,5 miljoen verhoogd. De belangrijkste mutatie (EUR 50 miljoen) betreft de toevoeging aan de BHOS-begroting van middelen voor de Nederlandse bijdrage aan de *EU Facility for Refugees in Turkey II* (FRIT II), waarvan twee derde wordt gefinancierd uit de EU-begroting en een derde middels bilaterale bijdragen van lidstaten. Daarnaast vindt ook een overheveling van EUR 10 miljoen vanuit 5.3 «migratie en ontwikkeling» naar dit artikel plaats voor activiteiten op het gebied van opvang in de regio. Tot slot wordt het budget ook nog verlaagd met EUR 2,5 miljoen, omdat activiteiten onder andere in Afghanistan en Rwanda vertraging ondervinden.

Beleidsartikel 5

Beleidsartikel 5 Versterkte kaders voor ontwikkeling Bedragen in EUR 1.000	Stand ontwerpbe- grotting	Stand 1 ^e supplettoire begrotting	Mutaties 2 ^e supplettoire begrotting (3)		Stand 2 ^e supplettoire begrotting
			Mutaties Miljoe- nennota	Overige mutaties 2 ^e supplettoire	
	2018	2018	2018	2018	2018
	(1)	(2)			(4)=(2+3)
Verplichtingen	110.950	152.051	0	- 1.158	150.893
waarvan garantieverplichtingen					
Uitgaven:					
Programma-uitgaven totaal	212.967	240.679	- 13.670	- 78.664	148.345
waarvan juridisch verplicht		50%			100%
5.1 Versterkte multilaterale betrokkenheid	131.057	122.266	0	34.434	156.700
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					
UNDP	28.000	28.000	0	2.000	30.000
UNICEF	18.000	18.000	0	8.000	26.000
UNIDO	1.950	1.950	0	- 713	1.237
Middelenaanvullingen multilaterale banken en fondsen	58.230	49.410	0	0	49.410
Kapitaalaanvullingen bij regionale ontwikkelingsbanken	6.518	6.547	0	0	6.547
Speciale multilaterale activiteiten	9.359	9.359	0	23.387	32.746
Assistent-deskundigen programma	9.000	9.000	0	1.760	10.760
5.2 Overig armoedebeleid	70.589	19.209	983	- 6.274	13.918
Subsidies					
Kleine activiteiten posten en cultuur en ontwikkeling	0	0	6.500	- 2.107	4.393
Voorlichting op het terrein van ontwikkelingssamenwerking	0	0	600	- 600	0
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					
Kleine activiteiten posten en cultuur en ontwikkeling	12.882	13.922	- 7.517	- 3.360	3.045
Voorlichting op het terrein van ontwikkelingssamenwerking	850	887	- 600	- 37	250
Schuldverlichting	52.457	0	0	0	0
Unesco	4.400	4.400	0	- 170	4.230
<i>Overige</i>					
Kleine activiteiten posten en cultuur en ontwikkeling	0	0	2.000	0	2.000
5.3 Bijdrage aan migratie en ontwikkeling	9.000	44.000	0	- 10.000	34.000
<i>Subsidies</i>					
Migratie en ontwikkeling	9.000	6.600	0	0	6.600
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>					
Migratie en ontwikkeling	0	37.400	0	- 10.000	27.400
5.4 Nog te verdelen i.v.m. wijzigingen BNI en/of toerekeningen	2.321	55.204	- 14.653	- 96.824	- 56.273
Ontvangsten	74.692	74.692	983	2.520	78.195
5.20 Ontvangsten en restituties met betrekking tot leningen	43.516	43.516	983	2.520	47.019
5.21 Ontvangsten OS	31.176	31.176	0	- 13.000	18.176
5.22 Koersverschillen OS	pm	pm	pm	13.000	13.000
5.23 Diverse ontvangsten non-ODA	0	0	0	0	0

Verplichtingen

Geen toelichting

Uitgaven

Het budget voor 5.1 «Versterkte multilaterale betrokkenheid» wordt verhoogd met EUR 34,4 miljoen. Deze verhoging bestaat uit een verhoging van de algemene vrijwillige bijdragen aan onder andere UNICEF, UNDP en UNFPA. Daarnaast wordt deze verhoging ingezet voor een aantal activiteiten bij de VN, zoals het *Resident Coordinator Fund*, het *Joint Fund for the Agenda 2030* en het *VN-Funding Compact* en een versnelde invoer van het Assistent deskundige programma.

Het budget voor 5.2 «overig armoedebeleid» wordt verlaagd met EUR 6,3 miljoen. De verlaging is onder andere het gevolg van een lagere dan geraamde bijdrage aan UNESCO en de uitgaven voor voorlichting op het terrein van ontwikkelingssamenwerking vallen lager uit gepland. Daarnaast betreft het een verlaging van de uitgaven voor kleine ODA-activiteiten op het gebied van cultuur en ontwikkeling.

Van het budget voor artikelonderdeel 5.3 «Bijdrage aan migratie en ontwikkeling» wordt EUR 10 miljoen overgeheveld naar Opvang in de regio onder artikelonderdeel 4.3, omdat geplande uitgaven beter passen binnen het beleid van Opvang in de regio.

Het budget voor 5.4 «nog te verdelen» wordt met EUR 111,5 miljoen verlaagd. Deze mutatie wordt veroorzaakt door de overheveling van in totaal EUR 54,9 miljoen naar andere artikelen. Dit ter financiering van ophogingen bij onder andere infrastructuur-, en financiële sector ontwikkeling (artikelonderdeel 1.2); *Towards Universal Access to Sanitation, Water en Hygiene programma in West en Centraal Afrika* (artikelonderdeel 2.2); het *Least developed countries Fund* (LDCF) van de *Global Environment Facility* (GEF) (artikelonderdeel 2.3); het *Global Partnership for Education* (GPE) (artikelonderdeel 3.4) en Humanitaire hulp (artikelonderdeel 4.1). Het artikel wordt verder verlaagd door de verhoging van de asieltoerekening voor eerstejaars opvang van asielzoekers uit DAC-landen, als gevolg van een hogere instroomraming van asielzoekers voor 2018. Hiervoor wordt EUR 42 miljoen overgeheveld naar de begroting van Justitie en Veiligheid. Daarnaast is het ODA-budget verlaagd met EUR 14,6 miljoen als gevolg van een negatieve BNI-bijstelling, op basis van de Macro Economische Verkenning (MEV) van het Centraal Planbureau (CPB) en zoals gemeld bij de Miljoenennota.

Ontvangsten

De verwachte ontvangsten op ontwikkelingssamenwerking (ontvangsten OS) worden naar beneden bijgesteld. Het gaat om teruggaven van niet bestede fondsen binnen ontwikkelingsprogramma's. Tevens zijn er extra ontvangsten vanwege ontstane koerseffecten op betalingen in buitenlandse valuta.